Η ΑΙΩΝΙΑ ΑΡΠΑ ΚΑΙ ΤΟ ΕΦΗΜΕΡΟ ΧΕΡΙ

Τὸ ποιμαντικὸ ἔργο καὶ οἱ λειτουργίες του

Τοῦ κ. Ἀλεξάνδρου Μ. Σταυροπούλου
Ὁμ. Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Πρότυπα καὶ παρομοιώσεις

Ὁ ἄνθρωπος κινεῖται στὴ ζωή του ἔχοντας πάντοτε ἀνάγκη ἀπὸ παραδείγματα, ὑποδείγματα, πρότυπα, ἰδεώδη, παρομοιώσεις. Κάπου πρέπει νὰ στηριχτεῖ γιὰ νὰ δεῖ ἢ νὰ καταλάβει κάτι ἄλλο. Ἀπὸ τὸ οἰκεῖο προχωράει πρὸς τὸ διαφορετικὸ καὶ μὲ διαδοχικές προσεγγίσεις πλησιάζει καὶ ἀντιλαμβάνεται τὸ μακρινό. Ὁ ἴδιος, ἀπὸ μόνος του χρησιμοποιεῖ αὐτὸν τὸν τρόπο. Ἐπιχειρεῖ νὰ ἀντιληφθεῖ τὸ ἄγνωστο μέσῳ τοῦ γνωστοῦ, τὸ μακρινὸ μέσῳ τοῦ κοντινοῦ. Τὰ ἐπιρρήματα: ὡς, ὅπως, καθώς, σὰν, σάμπως, βρίσκονται στὴν ἡμερησία διάταξη. Τὴν ἴδια μέθοδο χρησιμοποιεῖ καὶ ὅταν ἐπιδιώκει νὰ κάνει κατανοητὰ τὰ ἴδια πράγματα καὶ στοὺς ἄλλους.

Ἡ ἔννοια τοῦ προτύπου ἢ τῶν παρομοιώσεων δὲν ἐξυπηρετεῖ μόνο τὴν κατανόηση ἑνὸς ἄλλου πράγματος ἀλλὰ τίθεται καὶ ὡς στόχος γιὰ τὸ τί πρέπει νὰ ἐπιδιώξουμε καὶ νὰ κατορθώσουμε. Ἀκόμη, στὴ δεύτερη περίπτωση, ὀφείλουμε νὰ βροῦμε καὶ τὰ κατάλληλα μέσα γιὰ νὰ τὸ ἐπιτύχουμε. Ὀφείλω στὸ σημεῖο αὐτὸ νὰ παρατηρήσω ὅτι τὰ πρότυπα εἶναι ἐναλλακτικὰ καὶ μπορεῖ τὸ ἕνα νὰ ὑποδεικνύει τὸ ἄλλο καὶ τανάπαλιν.

Ἐὰν οἱ παρομοιώσεις ἔχουν ἕνα παιδαγωγικὸ χαρακτήρα στὴ μετάδοση καὶ κατανόηση ἐννοιῶν εἶναι χρήσιμα καὶ τὰ *σχήματα* ποὺ θὰ χρησιμοποιήσουμε γιὰ τὴν καλύτερη διαζωγράφιση καὶ ἀπομνημόνευσή τους. Ἐνθυμοῦμαι τὴν ἐντύπωση ποὺ μοῦ εἶχε προξενήσει ἡ χρησιμοποίηση ἀπὸ τὸν Ἀββᾶ Δωρόθεο –στὴν ΣΤ' Διδασκαλία του– τοῦ γεωμετρικοῦ κύκλου ὡς βοηθητικοῦ σχήματος γιὰ τὴν ἀπεικόνιση προσεγγίσεως καὶ ἐγγύτητος τῶν πιστῶν μεταξύ τους στὸ μέτρο ποὺ πλησιάζουν τὸ κέντρο τοῦ κύκλου ποὺ εἶναι ὁ Χριστὸς (*Περὶ τοῦ μὴ κρίνειν τὸν πλησίον*, παράγραφος 78).

Ἀσφαλῶς τὰ σχήματα παρέρχονται, ὅπως «παράγει τὸ σχῆμα τοῦ κόσμου τούτου» (Α' Κορινθίους 7, 31), καὶ δὲν ἀνταποκρίνονται πάντοτε στὴν οὐσία τῶν πραγμάτων, πλὴν ὅμως, μᾶς βοηθοῦν στὸ νὰ σχηματίσουμε μιὰ κάποια εἰκόνα ἢ νὰ ἀποκτήσουμε μία ἰδέα γιὰ τὰ πράγματα.

Οἱ φοιτητές μου πάντοτε ἐκτιμοῦσαν τὴ «μνημοτεχνική» ὑποστήριξη τῶν σχημάτων γιὰ τὴν ἐκμάθηση τῶν *κατηγοριῶν τοῦ ποιμαίνειν* (ποιός καὶ ὡς τί ποιμαίνει ποιόν, ποῦ, πῶς, πότε, γιατί, πρὸς τί, σὲ τί;), τῶν *ἀρχῶν* (πρόσληψης, συνεργίας, φιλοκαλίας, ἐμπειρίας) καὶ τῶν *λειτουργιῶν τοῦ ποιμαντικοῦ ἔργου* (μαρτυρίας, λατρείας, κοινωνίας-ἐπικοινωνίας, διακονίας), ποὺ ἀναλύονται ἐκτενῶς στὸ πανεπιστημιακό μου σύγγραμμα *Ἐπιστήμη καὶ τέχνη τῆς Ποιμαντικῆς* (Ἔκδ. Ἁρμός, Ἀθήνα 1997).

Λειτουργικότητα καὶ λειτουργίες

Ἰδιαίτερα μὲ ἀπασχολοῦσε γιὰ τὸ πῶς θὰ γινόταν κατανοητὴ ἡ λειτουργικότητα τῶν τεσσάρων λειτουργιῶν ποὺ μόλις ἀναφέραμε καὶ ἡ σύμπραξή τους στὸ ποιμαντικὸ ἔργο τῆς Ἐκκλησίας ποὺ στοχεύει στὴν συγκρότηση τῆς Μιᾶς Ποίμνης ὑπὸ τὸν Ἕνα Ποιμένα. Αὐτὲς οἱ λειτουργίες ὅσο καὶ νὰ διαφοροποιοῦνται στὶς μορφὲς ποὺ θὰ πάρουν ἐνεργοποιούμενες, δὲν αὐτονομοῦνται, δὲν λειτουργεῖ, δηλαδή, ἡ μία ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν ἄλλη ἀλλὰ συντονίζονται, ἔτσι ὥστε ὅλες νὰ σκοπεύουν στὸν ἕνα καὶ μοναδικὸ σκοπὸ ποὺ ἀναφέρθηκε.

Ἔτσι, εἴτε δίδουμε *μαρτυρία* στὴν ἱεραποστολή, στὸ κήρυγμα, στὴν κατήχηση, στὴ διδασκαλία· εἴτε συναγόμαστε γιὰ νὰ *λατρεύσουμε* τὸ Θεὸ φιλοκάλως καὶ νὰ ἁγιασθοῦμε στὰ ἱερὰ μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας μας, στὶς ἱερὲς ἀκολουθίες καὶ ἱεροπραξίες καὶ στὸ κατ' ἐξοχὴν Μυστήριο τῆς Θείας Εὐχαριστίας στὰ πλαίσια τῆς θείας Λειτουργίας· εἴτε *κοινωνοῦμε* καὶ *ἐπικοινωνοῦμε* μεμονωμένα ἢ σὲ μικρὲς καὶ μεγαλύτερες ὁμάδες· εἴτε *διακονοῦμε* ὑπηρετώντας τὸν ἄνθρωπο στὶς ἀνάγκες του (φτώχεια, ἀρρώστια, ξενιτειά, ἀθλιότητα κοινωνικὴ καὶ ἀτομική)· φροντίδα μας εἶναι ὅλες αὐτὲς οἱ ἐνέργειες νὰ δείξουν στὸν ἄνθρωπο τὴ θέση του, ποῦ ἀνήκει καὶ ποῦ εἶναι καλεσμένος νὰ εἰσέλθει. Δηλαδὴ, ἐνεργώντας κατὰ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλο τρόπο ὀφείλουμε νὰ ἔχουμε συνείδηση τῆς *ποιμαντικῆς διαστάσεώς* του, δηλαδὴ τί ἐξυπηρετεῖ καὶ ποῦ σκοπεύει ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο ἐνεργοῦμε.

Συχνά, ὅμως, παρεξηγοῦνται οἱ λειτουργίες αὐτὲς ἀπὸ τοὺς ἀσκοῦντες τὸ ποιμαντικὸ ἔργο· ὑπερτονίζονται οἱ μὲν ἔναντι τῶν δέ. Γιὰ τὸν ἕνα πρωτεῦον εἶναι τὸ κήρυγμα, ἡ ἱεραποστολή. Γιὰ τὸν ἄλλο τὸ πιὸ σπουδαῖο εἶναι νὰ εἶσαι καλὸς λειτουργός. Ἄλλοι ὑποστηρίζουν ὅτι σημασία ἔχουν τὰ ἔργα τῆς ἀγάπης καὶ ὄχι ὁ τρόπος ποὺ ἐπικοινωνεῖς μὲ τοὺς ἄλλους. Ὁ καθένας ἀναδεικνύει τὶς δικές του προτεραιότητες καὶ μάλιστα μὲ τρόπο αὐθαίρετο. Τί θὰ βοηθοῦσε ὥστε νὰ ἐπιτευχθεῖ ἁρμονικὰ ἡ ἐπιτέλεση τῶν λειτουργιῶν αὐτῶν στὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας;

Ἡ ὀρχήστρα ὡς σχῆμα

Διάφορες εἰκόνες καὶ σχήματα ἔρχονταν στὸ νοῦ. Ποιά θὰ ἦταν ἡ καλὴ εἰκόνα ποὺ θὰ ἐξυπηρετοῦσε στὴν περίπτωση ποὺ μᾶς ἀπασχολοῦσε; Μία διαφήμιση γιὰ δομικὰ ὑλικά, ποὺ μεταξύ τους διαπληκτίζονταν γιὰ τὸ ποιό ἦταν τὸ καλύτερο στὴν οἰκοδομὴ μιᾶς κατοικίας καὶ ποὺ χρησιμοποιοῦσε τὸ σχῆμα τῆς ὀρχήστρας μὲ τὰ διάφορα μουσικὰ ὄργανα, ἐνέπνευσε σὲ μένα καὶ τοὺς συνεργάτες μου τὴ λύση.

Αὐθόρμητα μᾶς ἦρθε στὸ νοῦ ὁ 150ος ψαλμός. Ἐκεῖ, ὅλα τὰ ὄργανα συντελοῦσαν καὶ καλοῦνταν νὰ αἰνέσουν τὸ Θεὸ καὶ νὰ Τὸν δοξολογήσουν: ἡ σάλπιγγα, τὸ ψαλτήριο, ἡ κιθάρα, τὸ τύμπανο, τὰ ἔγχορδα καὶ τὰ πνευστά, τὰ εὔηχα καὶ τὰ παταγωδῶς κροτοῦντα κύμβαλα καὶ μαζὶ μὲ αὐτὰ κάθε τι ποὺ ἔχει ζωὴ καὶ ἀναπνέει (στίχοι 3-6).

Κάθε ὄργανο, λοιπόν, ἔχει τὴ θέση του στὴν ὀρχήστρα· τὸ ἕνα δὲν παίρνει τὴ θέση τοῦ ἄλλου καὶ ὁ διευθυντὴς ὀρχήστρας βάνει τὸ καθένα στὴ θέση του ἂν τυχὸν θελήσει νὰ ὑπερβεῖ τὶς μουσικὲς ἁρμοδιότητες... Τὸ κάθε ἕνα, βιολί, βιόλα, ἄρπα, βιολοντσέλο μπορεῖ νὰ ὑποστηρίζει ὅτι εἶναι τὸ καλύτερο, τὸ πιὸ ἀναγκαῖο, αὐτὸ ποὺ πρέπει νὰ θεωρεῖται πρῶτο. Ὁ μαέστρος συντονίζει τὸ ὅλο μουσικὸ ἔργο καὶ περνάει, ὡς περάτης-πορθμεύς, τὴ μελωδία ἀπὸ τὸ ἕνα στὸ ἄλλο *ὅσο καὶ μέχρις ἐκεῖ* ποὺ εἶναι ἀναγκαῖο ὥστε στὸ τέλος νὰ ἀποδώσουν ὅλα μαζὶ τὴ συμφωνία.

Ἂν παραστήσουμε τὴν ὀρχήστρα ἢ στὴν προκειμένη περίπτωση ἕνα κουαρτέτο ἐγχόρδων μὲ τὸ διευθυντή του καὶ ὡς ὄργανα τὶς ἐπὶ μέρους λειτουργίες τοῦ ποιμαντικοῦ ἔργου, τὴ μαρτυρία, τὴ λατρεία, τὴν κοινωνία-ἐπικοινωνία καὶ τὴ διακονία, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὸ ἂν ἡ κάθε μία θὰ ἐπιμένει στὰ δικά της, ὁ διευθυντὴς θὰ τὶς δικαιώσει... στὸ τέλος καὶ θὰ τὶς ἀποστομώσει μὲ τὰ λόγια ποὺ ἀκολουθοῦν:

-Ἔχετε ὅλες δίκιο! Τὸ ποιμαντικὸ ἔργο ἔχει πράγματι ὅλες αὐτὲς τὶς λειτουργίες· ἀρχίζουμε, λοιπόν, ὅλοι μαζί:

«πᾶσα πνοὴ αἰνεσάτω τὸν Κύριον· ἀλληλούια».

Ὅπως διαπιστώνετε, καὶ οἱ λειτουργίες τοῦ ποιμαντικοῦ ἔργου θέλουν τό... σχῆμα τους. Νὰ εὐχηθοῦμε, τὰ σχήματα νὰ μὴ γίνουν προσχήματα ἀποφυγῆς τοῦ ἔργου. Ἡ κάθε «δοξαριά» ἄλλωστε συντελεῖ στὴ δοξολογία τοῦ Θεοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων ποὺ ἐργάζονται τὸ ἀγαθόν. Μία ὡραία παρομοίωση συγχρόνου ποιητῆ παριστᾷ τὸν Θεὸ σὰν μία μεγάλη αἰώνια ἄρπα, ποὺ τὸ ἐφήμερο χέρι τῶν ἀνθρώπων ξυπνάει τὶς μελῳδίες Του.

«Κύριε,
Εἶσαι ἡ μεγάλη αἰώνια, ἄρπα
κι εἶμαι τὸ ἐφήμερο χέρι
ποὺ ξυπνάει τὶς μελωδιές σου»
(Τάσος Λειβαδίτης, *Συνομιλίες*)*

* (Παρατίθεται ἀπὸ τὸν Γιῶργο Σπανό, στὸ ἀφιέρωμα γιὰ τὸν ποιητὴ τοῦ περ. «Ὁδὸς Πανός», τχ. 140 Ἀπρίλιος - Ἰούνιος 2008, σ. 36).

ΤΟ ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΟ ΕΡΓΟ ΚΑΙ ΟΙ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΕΣ ΤΟΥ

ἢ κουαρτέτο ἐγχόρδων
(ὁ διευθυντὴς ὀρχήστρας: συντονιστής - πορθμεύς)

«Μία ποικιλία ἐνορχηστρωμένη ἁρμονικά»